

Simon LIČEN

MEHANIKA SOJENJA ZA KOŠARKARSKÉ SODNIKE PRIPRAVNIKE

V začetku leta 2003 bo izšel priročnik z naslovom: »Mehanika sojenja za košarkarske sodnike pripravnike«. Napisala sta ga Simon Ličen in Brane Dežman, strokovni pregled pa je opravil mednarodni sodnik Roman Kolar.

Priročnik je prirejena in poenostavljena, v nekaterih delih pa tudi dopolnjena različica mehanike sojenja za dva sodnika, ki jo je leta 2000 izdala Mednarodna košarkarska organizacija (FIBA). Ker še ni na voljo prevoda te publikacije, lahko priročnik služi tudi kot slovenski pregled mehanike sojenja in je tako pravzaprav naj sodobnejša publikacija na to temo v slovenskem jeziku.

Priročnik je namenjen predvsem košarkarskim sodnikom pripravnikom, študentom osnovnega programa iz košarke na Fakulteti za šport in profesorjem športne vzgoje. Ker je med temeljno gradivo vključenih veliko zgledov (situacij) iz sodniške prakse, bo priročnik zanimiv tudi za nekoliko bolj izkušene sodnike in trenerje, ki se bodo lahko seznanili z ravnanjem v nekaterih situacijah na košarkarskih tekmah.

Priročnik bo tako omogočil sodnikom začetnikom in vsem, ki si tega želijo, seznanjanje s temelji košarkarskega sojenja in jih hkrati spodbudil k še bolj poglobljenemu spoznavanju tega zanimivega in pomembnega področja košarke.

Tokrat predstavljamo nekaj uvodnih poglavij in razlago zamisli o prednosti / ni prednosti v košarki, ki je bila uvedena oziroma dopolnjena v zadnji izdaji košarkarskih pravil.

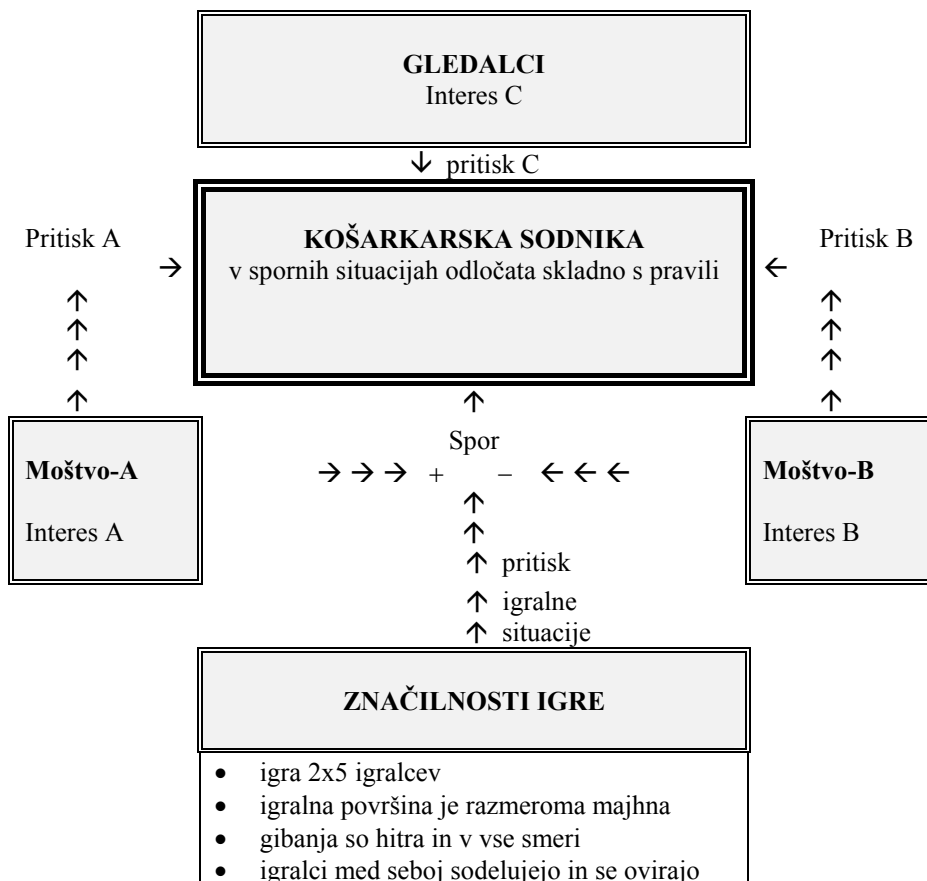
1 UVOD

Košarko igrata dve moštvi z nasprotujočimi si interesi. Moštvo, ki je v napadu, želi preigrati nasprotnika in doseči zadetek. Moštvo, ki se brani, želi preprečiti zadetek in prevzeti vlogo napadalca.

Zaradi nasprotujočih si interesov prihaja med igro do spornih situacij. Le-te rešujeta moštvi s taktičnim preigravanjem, ki mora biti usklajeno s košarkarskimi pravili.

O tem, ali igra poteka skladno s pravili, odločata dva sodnika. Pri beleženju tekočega izida in važnejših dogodkov na tekmi ter pri merjenju časa jima pomagajo pomožni sodniki (zapisnikar, pomočnik zapisnikarja, časomerilec in merilec 24 sekund).

Delo obeh sodnikov na tekmi je zaradi različnih interesov udeležencev zahtevno in odgovorno. Položaj sodnikov na tekmi tako nazorno prikazuje naslednji model (Dežman, 1999):

2 MEHANIKA SOJENJA

Mehanika sojenja košarkarskih sodnikov določa načine **gibanja**, **postavljanja**, **signalizacije**, **sodelovanja** in **odzivanja** obeh sodnikov v posameznih fazah igre in

igralnih situacijah. Sodnikoma omogoča dober pregled in nadzor nad dogajanjem, natančno ugotavljanje kršenja pravil in razumljivo sporazumevanje z udeleženci tekme.

Sodnik naj bi uporabljal pravilno mehaniko sojenja na vsaki tekmi, saj bo tako lahko ponotranjil pravilne in poenotene postopke in jih uspešno uporabljal tudi na težjih tekmah. V priročniku smo zato predstavili temeljne značilnosti mehanike sojenja, ki jih mora obvladati vsak košarkarski sodnik.

2.1 TEMELJNA NAČELA SOJENJA

Upoštevanje temeljnih načel sojenja omogoča sodniku pravilen razvoj in kakovost. Sodnik mora:

- dobro spoznati in spremljati razvoj košarkarske igre,
- natančno poznati pravila in tekmovalne propozicije,
- natančno poznati mehaniko sojenja in sodniške znake,
- spremljati in sprejemati spremembe in novosti v pravilih ter mehaniki sojenja,
- znati sodelovati s sosodnikom, pomožnimi sodniki in drugimi udeleženci košarkarske tekme,
- biti psihično in kondicijsko primerno pripravljen,
- skrbeti za svoj izgled in športni način življenja,
- razumno oceniti in rešiti nastalo situacijo,
- delovati zbrano, umirjeno in odločno,
- biti jasen, prepričljiv in nevtralen,
- imeti enak odnos do sojenja na sleherni tekmi, ne glede na rang tekmovanja.

V sojenju so vsiljivost, objestnost, maščevalnost, vsevednost, predrznost, neodločnost, razdražljivost, počasnost odzivanja in malomarnost moteči. Vrhunski sodnik je tisti, ki uspe odvrčati igralce od pretiranega kršenja košarkarskih pravil že s svojo prisotnostjo in vedenjem.

Temeljno za uspešno sojenje je pravilno in pravočasno postavljanje sodnikov. Sodnik mora biti na pravem mestu ob pravem času, saj bo le tako imel dober pregled nad dogajanjem, kar mu bo omogočilo pravilno odločitev.

Zelo pomembno je tudi sodelovanje med sodnikoma. Delovati morata kot usklajena dvojica. Pred tekmo naj se dogovorita o načinih sodelovanja in sporazumevanja. Z dobrim sodelovanjem bosta lahko uspešno opravila svoje delo in si s tem dvignila ugled ter pridobila spoštovanje igralcev, trenerjev in tudi gledalcev.

2.2 NAZIVI SODNIKOV

Sodnike med tekmo delimo po naslednjih kriterijih:

- a) Glede na odgovornost: **prvi sodnik** in **sodnik**. Dolžnosti prvega sodnika so opredeljene v pravilih, med tekmo pa so odločitve prvega sodnika in sodnika enakovredne.
- b) Glede na položaj na igrišču: **vodilni** in **spremljajoči sodnik**. Vodilni sodnik se giblje pred napadom, spremljajoči pa z oziroma za njim.
- c) Glede na aktivnost: **aktivni** in **prosti** sodnik. Aktivni sodnik je neposredno aktiven (izvaja sodniški met, vroča žogo igralcu, dosoja prekršek oziroma napako), prosti sodnik pa nadzoruje dogajanje na igrišču in pomaga aktivnemu sodniku pri nadaljevanju igre.

2.3 PRIPRAVA NA SOJENJE TEKME

Sodnika se morata primerno telesno in duševno pripraviti na sojenje tekme. Nekaj dni pred tekmo vzpostavita stik in se dogovorita o načinu potovanja na tekmo (morda lahko opravita del poti skupaj) ter si izmenjata izkušnje o moštvih, gledalcih, ravni tekmovanja in podobno.

Eno uro pred tekmo se sodnika sestaneta v slačilnici. Dogovorita se o taktiki sojenja na sami tekmi ter o tem, kako bosta sodelovala na igrišču.

Dogovor pred tekmo je zelo pomemben. Zajema naj vsaj naslednje:

- nedavne spremembe pravil in njihovo uradno tolmačenje,
- ravnanje ob sodniškem metu, tehnični napaki, prostih metih itd.,
- sodelovanje v posebnih situacijah, kot so istočasni pisk, konflikti z igralci, trenerji ali gledalci, napake zapisnikarske mize (predvsem pri merjenju 24 sekund), itd.
- poskusi metov za tri točke in pomoč pri le-teh,
- nadzor igre stran od žoge,
- postavljanje v primeru različnih vrst obramb,
- splošne oblike sporazumevanja.

Dogovor pred tekmo je pogosto neupravičeno prezrt del priprave na tekmo. Nekateri sodniki pogosteje sodijo skupaj in dogovor pred tekmo preskočijo, češ da se pač »že poznata«. Dogovor glede sodelovanja v posebnih situacijah in splošnih oblik komunikacij lahko v tem primeru morda res le kratko »obnovita«, priporočljiva pa je (celo »poznanstvu« primerno še bolj poglobljena) izmenjava izkušenj glede ekip. Sodnika, ki prvič sodita skupaj, pa se bosta lahko ravno v dogovoru pred tekmo nekoliko spoznala, uskladila in dopolnila svoje znanje in vzpostavila prijateljski odnos, ki je za uspešno sodelovanje med tekmo nujen pogoj.

Dogovoru pred tekmo sledi ogrevanje. Dvajset minut pred tekmo skupaj stopita na igrišče. Oblečena morata biti v ustrezni sodniški uniformi: dolge črne hlače, sodniško majico, črne nogavice in črne košarkarske copate. Sodnika naj izgledata in delujeta profesionalno tako na igrišču, kot tudi zunaj njega.

2.4 ODLOČANJE SODNIKOV

Sodnika odločata o kršitvah pravil znotraj in zunaj igrišča. To velja od trenutka, ko stopita na igrišče (20 minut pred pričetkom tekme), do trenutka, ko prvi sodnik podpiše zapisnik.

V situacijah med tekmo odloča sodnik, ki je zapiskal. Drugi sodnik nima pravice dvomiti v odločitev sosodnika, če je skladna s pravili.

Če sodnika odločita o istem dogodku hkrati, njuni odločitvi pa zahtevata različni kazni, dosodita strožjo kazen ali sodniški met (pri obojestranski napaki, nesoglasju sodnikov glede prehoda žoge prek mejnih črt ipd.). V določenih primerih morata upoštevati tudi časovno zaporedje dogodkov (če igralec najprej naredi korake, nato pa je nad njim storjena osebna napaka, bosta dosodila korake).

Sodnika pri izražanju svojih odločitev uporabljata sodniške znake, zato jih morata dobro poznati. Pri tem uporabljata samo uradne znake, navedene v pravilih. Kazanje znakov mora biti jasno in nedvoumno. Kažeta jih v taki hitrosti in na tak način, da so razumljivi vsem udeležencem tekme.

Sodnika ne razpravljata s trenerji in igralci. Če je njuna odločitev nejasna, jo lahko pojasnita kapetanu ali trenerju moštva. Nikoli ne smeta komentirati igre ali igralcev, oziroma se spuščati v pogovore z gledalci. Glas naj uporabita samo, kadar je to nujno potrebno.

O »prednosti« v košarki

Med košarkarsko tekmo se zgodi veliko število kršitev pravil, kljub temu pa sodnika ne kaznujeta vseh kršitev. Z novimi pravili iz leta 2000 je bila tudi prvič uvedena zamisel o prednosti / ni prednosti za **prekrške** (koraki, nepravilno vodenje ipd.) in ne le za **telesne dotike** (ki je torej že bila prisotna), izražena v **32.** in **43.** členu pravil. To je popolnoma »revolucionarno«, saj od igralcev, trenerjev in gledalcev

zahteva spremembo njihovega načina razmišljanja. Pogosta zgleda udejanjanja te zamisli sta navedena v nadaljevanju.

Sodnikom svetujemo, da to pravilo uporabijo zelo pazljivo in ob tem ves čas pazijo, da ne bo nihče izgubil nadzora nad tekmo, prav tako pa s tem ne smejo dopuščati slabega tehničnega znanja igralcev. V mlajših kategorijah je potrebno biti pri uresničevanju te zamisli še bolj previden, saj je sorazmerno več igralcev slabše tehnično podkovanih kot igralci na srečanju članskih moštev. Mlajši igralci se preko sodnikov na tekmah pravil pogosto šele učijo, saj zanje na treningih navadno preprosto zmanjka časa. »Puščanje prednosti« na takšnih tekmah ima tako pogosto ravno nasprotni učinek, saj se igralcem akcija, ki ni v skladu s pravili, dovoli. Ti jo tako (razumljivo) sprejmejo v svoj seznam in nato nepravilno akcijo izvajajo tudi na naslednjih tekmah.

Uporaba zamisli o prednosti / ni prednosti za prekrške (in seveda tudi za telesne dotike) je seveda odvisna (morda celo predvsem) od dejavnikov, ki (nepravilno) akcijo spremljajo. Zgleda uporabe zamisli o prednosti / ni prednosti sta lahko naslednja:

- 1) V zadnjem polju moštva A sprejme igralec A4 žogo od soigralca, ki je vračal žogo v igro. V bližini ni nobenega igralca moštva B. Igralec A4 začne z vodenjem žoge, pri tem pa dvigne stojno nogo, še preden spusti žogo iz rok.

Pravilo: Sodnik lahko prezre akcijo igralca A4, posebej če prekršek ni bil pretiran.

- 2) Igralec A4 naredi enak prekršek, vendar je tokrat ob njem obrambni igralec v pravilnem obrambnem položaju.

Pravilo: Prisotnost obrambnega igralca predstavlja popolnoma drugačno situacijo kot v prejšnji točki. Prekršek mora biti kaznovan. Če bi tak prekršek prezrli, bi bila napadalcu dodeljena neupravičena prednost, obrambni igralec pa bi bil očitno oškodovan.

Od sodnikov se torej (sedaj tudi »uradno«) zahteva občutek za dogodke na tekmi, obenem pa se jim zaupa vloga, ki presega zgolj togo zaznavanje in kaznovanje kršenja pravil. Tudi sodniki so sedaj zadolženi zato, za dovolijo razvoj igre in pravzaprav igro tudi sami razvijajo, s tem pa prispevajo k privlačnosti igre za gledalce in njeni popularizaciji. Ne pozabimo namreč, da se košarka (vsaj tista na vrhunskem nivoju) igra zaradi gledalcev! Igralci, trenerji in sodniki pred gledalci nastopajo in tudi sama košarkarska pravila so usmerjena v ustvarjanje čim hitrejših in atraktivnih košarkarskih igr. Sodniki lahko tej zahtevi ugodijo samo z odličnim poznavanjem temeljnih načel sojenja, ki smo jih povzeli v drugem poglavju priročnika in tega članka, pri čemer je ravno prvo izmed teh načel (poznavanje in spremljanje razvoja košarkarske igre) eno pomembnejših.

Sodnikoma naj bosta torej med sojenjem osnovni vodili duh in namen pravil ter športnega boja. V svojih odločitvah morata biti dosledna in soditi tisto, kar je za

pravilen potek tekme **pomembno**. Izobraževalna komponenta je v mlajših kategorijah pogosto pomembnejša od tekmovalne, zato je potrebno zamisel o prednosti / ni prednosti tukaj uveljavljati še pozorneje, ob tem pa razmišljati tudi o učenju igralcev.

V priročniku so zajeta še naslednja poglavja in podpoglavja: Delovanje sodnikov pred, med in po tekmi; Dolžnosti sodnikov pred pričetkom tekme; Postopanje sodnikov pri sodniškem metu; Gibanje, postavljanje in odgovornosti sodnikov med igro (razdelitev odgovornosti v prednjem polju igrišča in pri prenosu žoge, postopanje sodnikov pri metih na koš, pri vračanju žoge v igro z mejne črte ali izza nje, pri prekrških, pri napakah, pri prostih metih, pri zamenjavah, pri minutah odmora); Dolžnosti sodnikov med odmori; Dolžnosti sodnikov po končani tekmi.

3 LITERATURA

- 1) Dežman, B., Erčulj, F. (1999). *Priročnik za mladinske košarkarske sodnike*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- 2) FIBA (2000). *Uradna košarkarska pravila za moške in ženske*. Ljubljana: Košarkarska zveza Slovenije (prevedel Roman Kolar).
- 3) FIBA (2000). *Referees' manual. Mechanics and officiating techniques for two referees*. München: Federation internationale de basketball.
- 4) FIBA (2000 in 2001). *Tolmačenje Uradnih košarkarskih pravil 2000*. Ljubljana: Košarkarska zveza Slovenije (prevedel Roman Kolar).
- 5) FIBA (2001). *Uradna košarkarska pravila 2000 (poudarki januar 2001)*. Ljubljana: Košarkarska zveza Slovenije (prevedel Roman Kolar).
- 6) FIBA (2002). *Tolmačenje in praktična uporaba Uradnih košarkarskih pravil 2000 (januar 2002)*. Ljubljana: Košarkarska zveza Slovenije (prevedel Roman Kolar).
- 7) Hartyáni, Z. (2000). *Basketball for everyone*. München: Federation internationale de basketball.

V članku in priročniku so uporabljene risbe in izbrano besedilo iz vseh navedenih virov. Avtorjem se zahvaljujemo, da so nam dovolili uporabo njihovih gradiv.